

'Gij zijt zelf vreemdeling geweest'

In het donkere avondlicht van de straat, spandoeken, rookbommen, spreekkoren, politiehonden, grimmige sfeer, vraagt de journalist aan een vrouw uit de menigte waarom ze tegen de geplande vluchtelingenopvang in haar gemeente is. Ze antwoordt: 'Die mensen hebben een heel andere achtergrond. Ik denk dat die d'r eigen niet kunnen vinden in de Brabantse gezelligheid, de toegankelijkheid en de openheid' (Heesch, 21 januari 2016). Als de hele situatie niet om te huilen was, zou je er bijna om kunnen lachen. Ik beluister: wij zijn zo open en om dat te bewaren mogen er geen vreemdelingen bij. Dat is als: we zijn een tolerant land maar dan moeten er geen andersdenkenden bij komen. Wij roemen de vrijheid van meningsuiting, als maar duidelijk is wat niet gezegd mag worden. Het zijn onlogische uitspraken en juist daarin ligt de realiteit waar we ons in bevinden.

In het leerhuis dat vorige week zaterdag hier startte over de lezingen en thema's van deze veertigdagenserie over vreemdeling, vluchteling en gastvrijheid, verzamelden we situaties waarin je je zelf vreemdeling voelde. Dat ging over je niet thuis voelen, je niet gekend of gezien weten, in een hokje gestopt worden en buitengesloten. Het woord alleen al, zei iemand, creëert afstand en plakt mensen een etiket op. Een ander vertelde zich een vreemdeling te voelen in een gezelschap waar meningen geventileerd worden die indruisen tegen die van haar. Maar, zei weer een ander, wanneer je gastvrij ontvangen wordt, en mensen zijn nieuwsgierig naar je, is het leuk om vreemdeling te zijn. Zo, zo divers, wordt er op de vluchtelingen die zich melden aan de grenzen van Nederland zowel positief als negatief gereageerd. Neutraal is bijna niemand meer, want daarvoor komt alles te dichtbij. Vermoedelijk lopen de positieve en negatieve gevoelens door elkaar heen in ieder van ons, afhankelijk van hoe optimisme en bezwaren elkaar afwisselen.

Duidelijk is dat vooral het grote aantal vluchtelingen zorgen baart en bij sommige Nederlanders de vrees wakker maakt om vreemdeling in eigen land te worden. Vreemd = niet eigen. En van de weeromstuit weet je opeens heel goed wat jou zo eigen maakt. Je land, je cultuur, je buurtje, je geloof. Grenzen zijn makkelijk getrokken. Het is een oerinstinct van mensen om veiligheid te creëren door bij een groep te horen. Samen sta je sterk. In onze voortgaande zoektocht naar wie we zijn - wie je zou moeten zijn, wie je wil zijn - is een antwoord te vinden door te benoemen waar je bij hoort. Of bij wie. Ik hoor bij de Dominicus, jij bij de Ekklesia. De identiteit van een groep verschaft zekerheid, duidelijkheid, veiligheid. Dat kun je als onzin of betrekkelijk afdoen, en herinneren dat iedereen van de wereld is en de wereld van iedereen, wat óók waar is, op een ander niveau, maar onvermijdelijk creëren mensen steeds weer groepen, hokjes, verbanden om bij te horen.

Zoals de Brabantse vrouw haar Brabant wilde bewaren, zo creëerden de Israëlieten zich een identiteit om de woestijn door te komen, nadat ze Egypte zijn ontvlucht. Een uitverkoren volk, een eigen God, en nieuwe leefregels om vermenging met onbesnedenheidense volkeren te voorkomen. Toch waren vreemdelingen die erbij wilden horen, die mee wilden doen in het sociale verkeer welkom. Daar heeft het hebreuws zelfs een apart woord voor, de *ger* is de vreemdeling die bij de Israëlieten wil komen wonen, die zich wil aanpassen, die open staat. Dat is een ander woord dan voor de vreemdeling die slechts een passant is. Aan de *ger* worden wel voorwaarden gesteld voor als deze wil toruwen met een Israelitische. Of deel wil nemen aan de religieuze riten. Maar er is ook bescherming voor de vreemdeling. Want een vreemdeling kan geen land bezitten, dat immers onder de stammen van Israel was verdeeld en via overerving binnen de families bleef. En wie het zonder eigen grond moet stellen behoorde tot de kwetsbare groep van de arme, de weduwe, de wees, die aangewezen zijn op de compassie van anderen. Maar ook beschermd worden door regels. Denk maar het verhaal van Ruth, die de laatste aren van de oogst mag verzamelen omdat die moeten blijven liggen 'voor de armen en de vreemdelingen'. En de tienden (belasting) eens per drie jaar zijn 'voor de armen en de vreemdelingen'. Vanuit het besef dat iedereen in deze situatie kan komen te verkeren en dan zelf ook opgevangen hoopt te worden. Want als een rode draad door de hele bijbel heen, wordt de herinnering bewaard zelf al eens vreemdeling geweest te zijn. In Egypte. Afhankelijk van de gastvrijheid van anderen. En dieper nog, zoals Job op de mestvaalt ervaart of de psalmist uitroept: 'ik

ben een vreemdeling op aarde'. Slechts tijdelijk hier, te gast en ten diepste overgeleverd aan wat mij gegund wordt.

De God van wie de profeten en Jezus doordrongen zijn is bovenal bondgenoot van mensen die over boord dreigen te vallen. Die niet gezien worden. Die God heeft een zwak voor de zwakken, en stimuleert ons de vreemdeling die een dak boven zijn hoofd zoekt, en misschien zelfs een nieuw land om in te blijven wonen, in ons midden op te nemen. Tegelijk kan ook degene met een vaste woon- en verblijfplaats wel eens door vervreemding overvallen worden en beseffen dat we van genade leven. Dat het leven een geschenk is, en niet zo maakbaar als velen lijken te denken. Wie weet heeft van de toevalligheid van diens leven, van het om niet gegeven zijn, kan daardoor open staan voor anderen. Die ander is immers als ikzelf. Op zoek naar een plaats om te leven, gekend te worden en bij naam geroepen te worden. Wie zich niet verschanst maar zich kan verplaatsen in een ander zal uitreiken en contact maken. Daar geloof ik heilig in. Jezus zegt 'wat je aan de minste der mensen deed, heb je aan mij gedaan'. God in de ander zien, God in de ander aan het licht brengen. Dat betekent omzien, helpen, contact maken. In 1992 toen er sprake was van vluchtelingenopvang in het dorp 's Gravendeel in de Hoekse Waard was er veel commotie en protest. Twintig jaar later, in 2013 moest het centrum dicht vanwege strengere asielpcedures. Opnieuw werd er een actiecomitee opgericht in het dorp, maar nu tégen de sluiting. De inwoners wilden hun vreemdelingen niet kwijt. De ontmoeting had het leven juist verrijkt. En die ervaring bleek wederzijds.

Maak ik het nu te mooi? Ben ik naïef door te denken dat ontmoeting alles oplost en mogelijk maakt? Ik onderken de praktische problemen terdege, de aantallen, de gebrekkige capaciteiten. Ik beseef zelfs dat nieuwe grenzen noodzakelijk kunnen zijn, maar niet zonder georganiseerde opvang elders! Ik beseef dat niet alle vreemdelingen bereid zijn tot ontmoeting. Ik snap ook dat sommige Nederlanders niet tot ontmoeting bereid zijn. Wat wil je, als je bedenkt dat veel opvanglocaties in de armere wijken van grote steden of in dorpen staan, waar voorzieningen nu al vaak schaars zijn. Daartegenover werd in de welvarende gemeente waar ik woon op de inspraakavond over vluchtelingen op van alles antwoord gegeven, maar niet op mijn vraag waarom deze gemeente geen noodopvang realiseerde. Kanttekeningen genoeg om te maken bij die bijbelse oproep tot ontferming en barmhartigheid voor de vreemdeling die is als jij. En toch.....

Toch is mijn grondovertuiging er een van vertrouwen in mensen en medemenselijkheid. Geloof en angst gaan immers niet samen. Vandaaruit wil ik denken en doen. Geloof is, voorbij de angst, in vertrouwen gaan staan en vandaaruit de kracht vinden om uit te reiken. Aan ieder die het spoor van de profeten en Jezus probeert te gaan, klinkt de uitnodiging om angst te laten overwinnen door vertrouwen in de kracht van solidariteit en gerechtigheid voor iedereen. Dat is niet alleen een moreel appèl, maar ook een geestelijke oefening. Elie Wiesel schrijft daarover dat "de vreemdeling een verrijking is, zolang zijn geheim jouw zekerheden aantast, zolang hij je dwingt jezelf opnieuw te doordenken, zolang hij een vraag voor je vormt. Want de vreemde vertegenwoordigt wat jij niet bent. Jij hebt hem nodig om jou bij het nog onbekende deel van jezelf te brengen. Want dan ervaar je wat het is om zelf een vreemde te zijn voor een ander. En ervaar je je eigen grenzen en verlangens. (...) Een vreemde vraagt dus iets van mij. Misschien wel dat ik een deel van mijn ziel ongeschonden bewaar, als een plek voor verlangen, een plek waar ik niet van mijzelf ben, waar het leven nog openligt..?" (E. Wiesel, *Woorden zonder weerwoord*, Hilversum 1986)

Wiesel spreekt over een open ruimte in jezelf zien te creëren, vrij van kwetsuren en oordelen. Een plek waar het verlangen naar een wereld in verbondenheid en respect niet weggehoond wordt als irreëel of naïef. Maar mag bestaan. Als een beloofd land, dat ons blijft verleiden tot ontmoetingen en daden die het dichterbij halen. Zoals door een deur te openen, omdat er ruimte genoeg is in een hart dat oefent, steeds opnieuw, in barmhartigheid. Want waarom zouden we anders hier weer bij elkaar zijn gekomen?

Mirjam Wolthuis
mirjam.wolthuis@icloud.com